

ВДОВІЧЕНА Л. І.,кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри публічного
права*(Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича)***ФЕДОРУК Н. С.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права*(Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича)*

УДК 342.9: 347.961

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.6.19>**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ**

В статті проведено дослідження впливу норм адміністративного права на забезпечення функціонування нотаріальної юрисдикції. Визначено, що ефективно регулювання нотаріальної юрисдикції сприяє підвищенню рівня довіри до системи публічного адміністрування і виступає ключовим елементом підтримання стабільності правового порядку та забезпечення правової допомоги на високому професійному рівні. Застосування адміністративних інструментів в сфері нотаріальної юрисдикції сприяє оптимальній взаємодії органів нотаріату в системі як публічного адміністрування, так і в правовій системі держави, тобто формуванню норм і правил, що узгоджені суб'єктами в процесі взаємовідносин; контролю і коригуванню дотримання норм і стандартів, виявленню відхилень та попередженню порушень законодавства.

Виділено дві частини впливу адміністративних інструментів на здійснення нотаріальної діяльності: перша частина – це система органів державної влади і органів місцевого самоврядування, які беруть безпосередню участь у процесі здійснення державного регулювання нотаріальної діяльності; друга частина – нормативна складова як система правових норм, правових ідей та принципів, які утворюють законодавство в сфері нотаріату і які регулюють зміст та процес здійснення адміністративного забезпечення нотаріальної діяльності.

Встановлено, що адміністративно-правове забезпечення нотаріальної юрисдикції охоплює різноманітні види, спрямовані на ефективне функціонування нотаріату: нормативно-правове забезпечення; організаційне забезпечення; реєстраційне забезпечення; контрольно-наглядове забезпечення; дисциплінарне забезпечення; інформаційно-аналітичне забезпечення; освітньо-кваліфікаційне забезпечення; методичне забезпечення; правозахисне забезпечення; міжнародно-правове забезпечення.

Доведено, що адміністративні інструменти забезпечення функціонування нотаріальної юрисдикції це системно-структуроване правове регулювання інституту нотаріату, що включає зовнішній вираз адміністративних дій суб'єктів регулювання та контролю в сфері організації нотаріальної діяльності, прийоми і способи впливу цих суб'єктів на функціонування нотаріальних органів (їх посадових осіб та прирівняних до них осіб), які реалізуються в межах адміністративно-правових норм з метою створення належних умов організації

нотаріату, забезпечення нотаріальної діяльності, порядку вчинення нотаріальних дій, з метою гарантування державою дотримання законності прав та інтересів фізичних та юридичних осіб та належної роботи нотаріату як сфери юстиції України.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, нотаріальна юрисдикція, нотаріат, нотаріальна діяльність, адміністративне право, адміністративні інструменти.

Vdovichena L. I., Fedoruk N. S. Administrative and legal support of notarial jurisdiction

In this article, the authors studies the impact of administrative law provisions on the functioning of notarial jurisdiction. It is determined that effective regulation of notarial jurisdiction contributes to increasing the level of trust in the public administration system. It is also a key element of maintaining the stability of the legal order and ensuring legal aid at a high professional level. The use of administrative instruments in the field of notarial jurisdiction contributes to the optimal interaction of notary bodies in the public administration system. And also in the legal system of the state, i.e. the formation of norms and rules agreed by the subjects in the process of mutual relations; control and adjustment of compliance with norms and standards, detection of deviations and prevention of violations of the law.

The authors identifies two parts of the impact of administrative instruments on the notarial activity: the first part is the system of public authorities and local self-government bodies which are directly involved in the process of state regulation of notarial activity; the second part is the regulatory component as a system of legal rules, legal ideas and principles which form the legislation in the field of notary and which regulate the content and process of administrative support of notarial activity.

It is established that the administrative and legal support of notarial jurisdiction covers various types aimed at the effective functioning of the notary: regulatory and legal support; organisational support; registration support; control and supervisory support; disciplinary support; information and analytical support; educational and qualification support; methodological support; human rights support; international legal support.

The author proves that administrative instruments for ensuring the functioning of notarial jurisdiction are a systemic and structured legal regulation of the notary institute, which includes external expression of administrative actions of regulatory and controlling entities in the field of notarial activities; methods and means of influence of these entities on the functioning of notary bodies (their officials and persons equated to them), which are implemented within the framework of administrative and legal norms, in order to create appropriate conditions for the organisation of notaries, provision of notarial activities, the procedure for performing notarial acts, in order to guarantee the state's observance of the legality of the rights and interests of individuals and legal entities and the proper functioning of the notary as a sphere of justice in Ukraine.

Key words: administrative and legal support, notarial jurisdiction, notary, notarial activity, administrative law, administrative instruments.

Вступ. Адміністративно-правове забезпечення нотаріальної юрисдикції є важливим інструментом належного функціонування інституту нотаріату як складової публічного адміністрування. Воно спрямоване на впорядкування відносин, пов'язаних із реалізацією нотаріусами своїх повноважень, що є гарантією правової визначеності та стабільності в правовій системі держави. Встановлення адміністративно-правових норм регулює порядок доступу

до професії нотаріуса, його професійної відповідальності та правил поведінки. Професійна діяльність нотаріусів вимагає чіткого нормативного регламентування, оскільки вона має значний вплив на захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Крім того, адміністративно-правовий контроль, який здійснюється суб'єктами публічного адміністрування за діяльністю нотаріусів забезпечує дотримання ними принципів законності, об'єктивності та неупередженості. Відповідне регулювання також передбачає і розробку механізмів дисциплінарної відповідальності за порушення професійної етики даними представниками юридичної професії. Також, важливою складовою адміністративно-правового забезпечення є як процедура допуску до здійснення нотаріальної діяльності, так і моніторинг дотримання встановлених стандартів якості вчинення нотаріальних дій. Тому, чітке визначення адміністративно-правового статусу нотаріуса забезпечує баланс між його публічно-правовими функціями та незалежністю у прийнятті рішень, в тому числі це має відношення і до нотаріусів, які провадять незалежну професійну діяльність. Ефективне регулювання нотаріальної юрисдикції сприяє підвищенню рівня довіри до системи публічного адміністрування і виступає ключовим елементом підтримання стабільності правового порядку та забезпечення правової допомоги на високому професійному рівні.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення особливостей впливу адміністративно-правового забезпечення на встановлення, поширення та функціонування нотаріальної юрисдикції.

Ступінь дослідження проблеми. Дослідження нотаріальної юрисдикції в контексті адміністративно-правового забезпечення є актуальним завданням сучасної юридичної науки, оскільки нотаріат виконує ключову роль у забезпеченні правової визначеності в суспільних відносинах. Вивчення питань організації та функціонування нотаріату дозволяє визначити оптимальні шляхи вдосконалення нормативно-правової бази, яка регламентує порядок вчинення нотаріальних дій. Тому, проблемні питання нотаріальної діяльності крізь призму адміністративного права досліджувалися багатьма вченими, зокрема: С.С. Розсоха, П. С. Лютиков, О. В. Кузьменко, В. Г. Чорна, Т.О. Коломоєць, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, А. А. Маржина, І. Г. Черемних, В. М. Черниш та інші. Їхні наукові напрацювання носять беззаперечну цінність в дослідженні удосконалення механізмів правового регулювання діяльності нотаріусів як суб'єктів, що виконують публічно значущі функції. Однак, дослідження нотаріальної юрисдикції у межах адміністративно-правового забезпечення дозволить сформулювати новітній комплексний підхід до визначення її меж і функцій, а відтак і з'ясувати роль та місце нотаріуса в сучасній правовій системі України, які відповідають його дійсному призначенню.

Результати дослідження. Застосування адміністративних інструментів в сфері нотаріальної юрисдикції сприяє оптимальній взаємодії органів нотаріату в системі як публічного адміністрування, так і в правовій системі держави, тобто формуванню норм і правил, що узгоджені суб'єктами в процесі взаємовідносин; контролю і коригуванню дотримання норм і стандартів, виявленню відхилень та попередженню порушень законодавства. Однак, такий стан речей ми можемо констатувати лише враховуючи так-звану «гуманізацію адміністративного права». Ми цілком поділяємо думку І.М. Шопіної, яка відзначила, що гуманізація адміністративного права вплинула й на розуміння її базових категорій. Вчена відмітила, що жорстка конструкція адміністративно-правового регулювання, яка мала фундаментальний характер для досліджень на початку 2000-х років, поступово звільняє місце для більш гнучкої категорії – адміністративно-правового забезпечення. Спрямованість адміністративно-правового регулювання передбачає формування мети такого регулювання органами держави за провідної ролі імперативного методу. Натомість, адміністративно-правове забезпечення передбачає формування мети прийняття тієї чи іншої правової норми насамперед за системою публічного адміністрування, така мета формується суб'єктами громадянського суспільства, суб'єктами господарювання, для розвитку яких є необхідними ті чи інші зміни у структурі та змісті суспільних відносин. Завданням держави за таких умов є зміна або створення за допомогою правових засобів умов, за яких мета таких суб'єктів може найбільш ефективно досягатися [1, с. 143]. Крім того, часто в зарубіжній літературі ведуть мову

про так-званий соціально-управлінський контроль, який поєднує в собі як елементи впливу громадського суспільства, так і державних органів на організацію здійснення нотаріальної діяльності. Для прикладу, соціально-економічний управлінський контроль виявився особливо добре пристосованим до суб'єктів, що надають професійні послуги, зокрема нотаріальні. По суті, він відповідає основним концепціям управлінського контролю, оскільки його особливість полягає в концепції пропонованих інструментів, спрямованих на покращення як соціальних, так і економічних показників діяльності [2].

Аналізуючи вплив адміністративних інструментів на здійснення нотаріальної діяльності, можна виділити дві взаємопов'язані та взаємообумовлені частини: перша частина – це система органів державної влади і органів місцевого самоврядування, які беруть безпосередню участь у процесі здійснення державного регулювання нотаріальної діяльності. Тобто ми ведемо мову про інституційний механізм регулювання відносин у сфері нотаріальної діяльності, який визначається як через організаційну, стимулюючу та контролюючу складові, так і правову, інформаційну та фінансову складові. Сюди ж ми відносимо і органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб'єкти права, що задіяні у процесі реалізації нотаріальної політики, а також їх повноваження та відносини між собою та іншими суб'єктами [3]. Адаже як відзначає В.В. Баранкова, що нотаріальний орган як обов'язковий суб'єкт нотаріальних процесуальних правовідносин наділений повноваженнями щодо постановлення нотаріальних актів, обов'язкових для всіх інших суб'єктів нотаріального процесу. Владний характер повноважень нотаріуса (іншого нотаріального органу) забезпечує можливість притягнення до процесу заінтересованих осіб, що не були ініціаторами вчинення нотаріальної дії; збирання, забезпечення, дослідження та оцінку доказів; а також таку організацію процесу, що утворювала б умови для отримання заінтересованими особами очікуваного правового результату відповідно до закону, тобто забезпечувала б виконання завдань нотаріату [4, с. 129].

Щодо другої частини – нормативна складова як система правових норм, правових ідей та принципів, які утворюють законодавство в сфері нотаріату і які регулюють зміст та процес здійснення адміністративного забезпечення нотаріальної діяльності. Саме це дуже часто пов'язують із правовим механізмом нотаріальної діяльності: «Нормативна основна механізму нотаріальної діяльності покликана встановити модель здійснення нотаріальної діяльності, процесуальні права та обов'язки суб'єктів, що беруть участь в нотаріальній діяльності, правові умови здійснення нотаріальної діяльності та її юридичні наслідки для суб'єктів нотаріальних правовідносин. Функціональне призначення правової норми в механізмі нотаріальної діяльності полягає в наступному: 1) встановлення кола суб'єктів здійснення нотаріальної діяльності; 2) закріплення змісту нотаріальної діяльності (сукупність нотаріальних дій, які може вчинити відповідний суб'єкт); 3) визначення можливих та необхідних моделей поведінки суб'єктів нотаріальної діяльності, їхніх процесуальних прав та обов'язків; 4) регламентація умов і правил здійснення нотаріальної діяльності, а також її правових наслідків» [5, с. 52]. В той же час, розглядаючи нормативну складову, ми не можемо оминати увагою принципи адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності. Враховуючи той факт, що принципи є основою, своєрідним базисом здійснення будь-якої діяльності, в тому числі і нотаріальної, саме вони визначають загальну спрямованість, характер та зміст такої діяльності. Тому, принципи адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності – це вихідні, фундаментальні ідеї, що концентрують у собі досягнення науки та практики, втілюють інтереси суспільства та громадянина, виконують функцію загальнонормативного орієнтиру під час здійснення цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, що виникають у сфері нотаріальної діяльності, з метою забезпечення правових та організаційних умов реалізації прав, свобод і виконання обов'язків учасниками відповідних правовідносин, ефективного функціонування інституту нотаріату як системи органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законодавством, з метою надання їм юридичної вірогідності [6].

Отже, поняття адміністративно-правового забезпечення як системи адміністративно-правових засобів та способів і процедур їх легалізації, що здійснюється з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів людини, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, а також інших суб'єктів адміністративно-правових відносин, наповнюється та підкріплюється новим правозастосовним змістом [7, с. 552]. Сама ж нотаріальна юрисдикція функціонально спрямована на гарантування інституту прав і свобод людини й громадянина, адже саме так держава (як інструмент задоволення публічних інтересів суспільства) реалізує одну зі своїх функцій, враховуючи водночас як публічні, так і приватні інтереси. Зокрема, нотаріуси набувають свої повноваження від держави, а сам нотаріат функціонує відповідно до закону й здійснює свою діяльність з дотриманням встановлених законом процедур, насамперед шляхом вчинення нотаріальних дій [8, с.148].

Адміністративно-правове забезпечення нотаріальної юрисдикції охоплює різноманітні види, спрямовані на ефективне функціонування нотаріату. Можемо виділити основні напрямки такого забезпечення: нормативно-правове забезпечення – це розробка, прийняття та впровадження нормативно-правових актів, які регулюють діяльність нотаріусів, визначають їхні повноваження, порядок вчинення нотаріальних дій та взаємодію з іншими органами; організаційне забезпечення – це діяльність органів державної влади та самоврядних органів нотаріату, спрямована на створення умов для ефективної роботи нотаріусів (підтримка інфраструктури, організація професійних спільнот тощо); реєстраційне забезпечення – це процедура отримання права на здійснення нотаріальної діяльності, що включає вимоги до професійної освіти, кваліфікаційні іспити, отримання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, реєстрація робочого місця; контрольно-наглядове забезпечення – це здійснення контролю за дотриманням нотаріусами законодавства, правил професійної етики та стандартів якості вчинення нотаріальних дій; дисциплінарне забезпечення – це механізми притягнення нотаріусів до відповідальності за порушення норм права, етичних стандартів або неналежне виконання обов'язків; інформаційно-аналітичне забезпечення – це створення та підтримка реєстрів нотаріальних дій, обмін даними між нотаріусами, державними органами та іншими суб'єктами правовідносин; освітньо-кваліфікаційне забезпечення – це організація професійної підготовки, підвищення кваліфікації та навчання нотаріусів відповідно до вимог законодавства; методичне забезпечення – це розробка рекомендацій, інструкцій та методичних посібників для забезпечення єдиного підходу до вчинення нотаріальних дій та ведення нотаріального діловодства; правозахисне забезпечення – це механізми захисту прав нотаріусів під час виконання їхніх обов'язків, включаючи юридичну допомогу у випадках порушення їхніх прав; міжнародно-правове забезпечення – це участь у міжнародних організаціях, гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері нотаріальної діяльності. Також, до інструментів забезпечення нотаріальної діяльності науковці відносять і гарантії. Зокрема, С.С. Розсоха зазначає, що гарантії нотаріальної діяльності – це інструменти забезпечення нотаріальної діяльності, які нормативно регламентуються в спеціальному національному законодавстві та міжнародних стандартах для ефективної реалізації функціональних завдань нотаріусами, захисту їх правового становища, оптимального та належного упорядкування правовідносин у сфері нотаріату для забезпечення можливості використовувати суб'єктами нотаріальної діяльності надані їм законні права та реалізовувати покладені на них юридичні обов'язки [9, с. 50-51].

Ці напрямки мають взаємодіючий, взаємозалежний та кореляційний характер, утворюючи цілісну систему адміністративно-правового забезпечення нотаріальної юрисдикції. Звичайно, що реалізація цієї системи здійснюється цілою низкою адміністративних інструментів, що забезпечують функціонування нотаріальної юрисдикції, і які ми можемо визначити як системно-структуроване правове регулювання інституту нотаріату, що включає зовнішній вираз адміністративних дій суб'єктів регулювання та контролю в сфері організації нотаріальної діяльності, прийоми і способи впливу цих суб'єктів на функціонування нотаріальних органів (їх посадових осіб та прирівняних до них осіб), які реалізуються в межах адміністративно-правових норм з метою створення належних умов організації нотаріату,

забезпечення нотаріальної діяльності, порядку вчинення нотаріальних дій з метою гарантування державою дотримання законності прав та інтересів фізичних та юридичних осіб та належної роботи нотаріату як сфери юстиції України.

Висновки. Сьогодні дослідження нотаріальної юрисдикції в контексті адміністративно-правового забезпечення набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням ролі нотаріату в забезпеченні публічних і приватних інтересів. Нотаріальна юрисдикція виконує важливу функцію у сфері захисту прав суб'єктів правовідносин, що вимагає чіткого правового регулювання та вдосконалення нормативної бази. Адміністративно-правовий аспект нотаріальної діяльності включає врегулювання порядку доступу до професії, дисциплінарної відповідальності та забезпечення якості вчинення нотаріальних дій. Зростання обсягів нотаріальних дій та їх значущості для економічного обороту вимагає від науковців уваги до механізмів адміністративного контролю та нагляду у цій сфері. Особливе значення має дослідження питань, пов'язаних із удосконаленням процедур доступу до професії нотаріуса і підвищенням рівня їхньої професійної компетенції. Важливим є також аналіз взаємодії нотаріальних органів із органами публічної адміністрації для забезпечення ефективного виконання їхніх функцій. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю узгодження нотаріальної юрисдикції з вимогами європейських стандартів адміністративного регулювання. Недосконалість чинного законодавства щодо нотаріату створює правову невизначеність, що може негативно вплинути на реалізацію прав громадян і юридичних осіб. Дослідження адміністративно-правових аспектів нотаріальної юрисдикції дозволить розробити нові підходи до правового регулювання цієї сфери. Таким чином, вивчення нотаріальної юрисдикції у площині адміністративного права є необхідною умовою вдосконалення системи нотаріату в умовах сучасних правових викликів.

Список використаних джерел:

1. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4 (42). С. 141–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2018_4_19.
2. Cappelletti L. Implementing a well-suited management control system in professional services firms: evidence from the notary public offices sector. *Recherches en Sciences de Gestion*, 2016. № 117(6), p. 53–84. URL: <https://doi.org/10.3917/resg.117.0053>.
3. Aisyiah C., Wisnuwardhani, D. Notary, public official or public official: implications for the position of notary. *Jurnal Sakrawala Hukum*. 2022. № 13(3), p. 242–252. URL: <https://doi.org/10.26905/idjch.v13i3.9012>
4. Баранкова В. В. Нотаріус як суб'єкт нотаріального процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*, 2023. Т.1. Вип. 76. С. 127–134. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281296/275501> <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.19>
5. Маржина А. А. Складові механізми нотаріальної діяльності: теоретико-правовий вимір. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 49–54. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.8>
6. Лютіков П. С., Кузьменко О. В., Чорна, В. Г. Принципи адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності: поняття та класифікація. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-01-04>
7. Шопіна І. М. Адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правове регулювання: співвідношення понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 550–554. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.96>
8. Вдовічена Л.І. Функції нотаріальної юрисдикції: підходи до розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 147–149 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/36>
9. Розсоха С. С. Сутність гарантії адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права. Збірник наукових праць*. Випуск 2, 2020. С. 44–51

